

ISSN 1305-5992

Türkiyat Araştırmaları

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI
ENSTİTÜSÜ

Sayı 2

Bahar 2005

TÜRK AYDINININ KÜRESELLEŞME SÜRECİNE BAKIŞI

Cahit GELEKÇİ

Özet

Tartışmaların özellikle ekonomik boyutu üzerinde yoğunlaştığı “küreselleşme”, siyasal, kültürel, teknolojik ve ekolojik yönü olan çok boyutlu bir süreçtir. 1960’lı yıllarda Fransa ve Amerika’daki yazılarda geçmeye başlayan son zamanlarda ise dünyadaki bütün önemli dillerde yerini alan “küreselleşme” kavramı; gelişen teknoloji ve ulaşım alanında yaşanan hızlı gelişmeler çerçevesinde insanların, sermayenin, malların, bilginin küresel düzeyde akışlarının artmasına bağlı olarak toplumlar arasındaki ilişkilerin ve etkileşimin yoğunlaşmasına gönderme yapar. Bu çerçevede, başlangıçta daha çok ekonomik ve teknolojik gelişmeler bağlamında kullanılan küreselleşme 1980’li yıllarda akademik düzeyde 2000’li yıllarda ise hemen her alanda tartışılan bir konu haline gelmiştir. Bu çalışmanın uygulamalı bölümünde ikinci dünya savaşından sonra uluslar arası düzeyde siyasi, ekonomik, teknolojik ve kültürel alanlarda kendisini yoğun bir şekilde hissettirmiş olan küreselleşme sürecinin ulus-devlete ve millî kültüre etkileri, araştırmanın evreni ve örneklemini çerçevesinde belirlenen, Türk aydınının görüşlerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, küreselleşme süreci, bölgeselleşme, yerelleşme, kültür, millî kültür, sosyo-kültürel değişme.

The Approach of the Turkish Intellectuals to Globalization Process

Abstract

The discussions concerning “globalization” previously focused merely on economical dimension; however it is a multi-dimensional process with political, cultural, technological and ecological facets. The term “globalization” was first mentioned in papers around 1960’s in France and America; and now it exists in any prominent world language, referring to the increasing societal interactions and relations that stem from global transfer of people, capital, goods and information due to the rapid development of technology and transportation. Within this framework, the concept of globalization, which is previously used in the sense of economical and technological developments, became an academic subject in 1980’s and finally in

2000's it turned to a widespread subject commonly discussed in various areas. In the application section of this study, globalization, which became very prominent after the Second World War in political, economical, technological and cultural arenas, has been evaluated on the basis of the arguments of the Turkish intellectuals that had been identified within the universe and sampling of the research.

Key words: Globalization, globalization process, regionalization, localization, culture, national culture, socio-cultural change.

Giriş

Kavram olarak 1960'lı yıllardan sonra yazılı literatüre girmeye başlayan küreselleşme, 1980'li yıllarda daha çok akademik çevrelerce tartışılmış, son yıllarda ise hemen her yerde ve her alanda konuşulur duruma gelmiştir. Küreselleşme süreci ile ilgili tartışmalar ise özellikle 19. yüzyıldan sonraki dönem üzerine yoğunlaşmıştır. Dünyadaki ekonomik, siyasal, kültürel, teknolojik v.b alanlardaki gelişmelerin ve değişimlerin çok hızlı yaşanmaya başladığı bu zaman dilimi, küreselleşme ile ilgili tartışmalarında bu dönem üzerine yoğunlaşmasına yol açmıştır.

Günümüzde çok boyutlu yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılan küreselleşme 1990'lı yıllara kadar genellikle tek boyuta indirgenerek ele alınıyordu. II. Dünya savaşından sonraki dönemde başlangıçta ekonomik, daha sonra siyasal, son olarak ta kültürel boyuta indirgenerek açıklanmaya çalışılan "küreselleşme" gerçekte çok boyutlu ve karmaşık bir süreçtir. Bu sürecin ekonomik boyuta veya başka bir boyuta indirgenerek açıklanmaya çalışılması dünyanın içinde bulunduğu gelişmeleri değerlendirmede ve anlamda yetersiz kalmaktadır. Son dönemlerde yoğun tartışmalara konu olan küreselleşme sürecinin ekonomik boyutunun yanında, kültürel, siyasal, teknolojik ve ekolojik boyutları da söz konusudur. Dolayısıyla küreselleşme, sadece bu boyutlardan birisine indirgenerek açıklanamaz. Son derece tartışmalı bir konu olan küreselleşme ile ilgili bu çalışmada ise kısaca küreselleşme kavramı ve küreselleşme süreci hakkında bilgi verildikten sonra bu sürecin ulus-devlete ve millî kültüre etkileri, araştırmanın evreni ve örneklemini çerçevesinde belirlenen, Türk aydınının görüşlerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

1.1. Küreselleşme kavramı

Günümüzde günlük konuşmalarda bile sıkça kullanılan kavramlardan biri haline gelen küreselleşme kavramı üzerinde de, sosyal bilimler alanındaki bir çok kavram gibi taşıdığı anlam konusunda fikir birliğine varılmış değildir. Küreselleşme kavramını tanımlarken bazı düşünürler küreselleşmenin ekonomik boyutunu öne çıkarırken bazıları da siyasal ya da sosyo-kültürel boyutunu vurgulamaktadırlar. Bazı düşünürler küreselleşme kavramıyla kendiliğinden gelişen yeni bir sürece işaret ederken, bazıları ise kökleri çok eskilere dayanan bir süreçten bahsetmektedirler. Küreselleşmeyle ilgili tanımlar ve küreselleşme ile ilgili yaklaşımlardaki farklı bakışlar, hatta birbirinin tam zıttı olan yaklaşımlar küreselleşme kavramını ve küreselleşme sürecini açıklamadaki temel problemlerinden birini oluşturmaktadır.

Kültürel anlamda; “bazen dünya toplumlarının birbirine benzeme süreçlerini; buna bağlı olarak tek bir küresel kültürün ortaya çıkmasını; bazen de toplumların, toplulukların ve kimliklerin kendi farklılıklarını ifade etme ve tanımlama sürecinde kullanılan” (Keyman ve Sarıbay 1998:9) “küreselleşme” kavramı hakkında çok sayıda tanım yapılmıştır. Örneğin Giddens (1998:66) küreselleşme kavramını “uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği yada bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması”, Waters (1995:3) ise “sosyal ve kültürel düzenlemeler üzerinde coğrafyanın etkisinin giderek azaldığı ve bireylerin bunun farkına varma düzeylerinin arttığı süreç” olarak tanımlamaktadır. Son zamanların moda kavramı olarak adlandırdığı küreselleşmede anlamını bulan şeyin “şeylerin elimizden” kaçtığı hissi olduğunu belirten Bauman’a göre ise, (1999:69) küreselleşme fikrinden çıkan en derin anlam; “Dünya meselelerinin belirsiz, kuralsız ve kendi başına buyruk doğasıdır; bir merkezin, bir kontrol masasının, bir yönetim kurulunun, bir idari büronun yokluğudur”. Robertson’a göre ise küreselleşme “hem dünyanın küçülmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yapmaktadır” (Robertson 1999:21). Yukarıdaki tanımların yanısıra küreselleşme ile ilgili olarak yazılan hemen her yazıda küreselleşme kavramını tanımlamaya yönelik bir çabaya rastlamak mümkündür. Bu tanımlardan bazıları küreselleşme kavramına olumlu anlam atfederken bazıları ise olumsuz anlam yüklemektedir. Küreselleşme ile ilgili çok sayıda tanımdan hareketle Cochrane ve Pain (2000:15) küreselleşme ile ifade edilmek istenen anlamları kısaca şöyle sıralamaktadırlar:

- Küreselleşme küresel karşılıklı bağlantıları tanımlamakta, sosyal ilişki biçimlerindeki değişiklikleri temsil etmektedir. Yerel ve küresel süreçler arasındaki etkileşim gittikçe artmakta ve önemli hale gelmektedir.

- Küreselleşme küresel düzeyde gücün kullanımını ve organizasyonunu içermektedir.

- Küreselleşme çok boyutlu bir süreçtir. Sosyal ilişkilerin bütün yönlerini, kültürel, ekonomik ve siyasi, temsil eder. Küreselleşmenin etkisi sosyal yaşamın bütün görünüşlerinde, yediğimiz yiyecekten izlediğimiz televizyona kadar çevremizde görülebilir.

- Küreselleşme kötümser olarak görüldüğü kadar iyimser olarak ta görülebilir. Küreselleşme toplum için faydalı olduğu kadar risk te taşır. Yerel mekânlar ve kültürler küresel akışlar tarafından artan oranda tehdit ediliyor şeklinde görülebileceği gibi, buna alternatif bir şekilde, yeni ve çeşitli yollarla yeniden icat edilebilir şekilde de görülebilmektedirler.

Küreselleşme kavramına ve küreselleşme sürecine yüklenen anlamların kişiden kişiye veya toplumdan topluma çok büyük farklılıklar göstermesi bu sürecin toplumlar tarafından farklı boyutlarda yaşanmasından kaynaklanmaktadır. Bu duruma bağlı olarak ta küreselleşme herkesin baktığı noktaya ve bu süreçten etkilenme durumuna göre anlamını bulmaktadır.

1.2.Küreselleşme süreci

Küreselleşme kimi düşünürlerce modernleşmenin devamı, kimi düşünürlere göre ise ayrı bir süreci ifade etmektedir. Çok yönlü yaklaşımlarda “küreselleşme” küresel anlamda bütünleştirici ve birleştirici olarak görüldüğü kadar ayrıştırıcı ve parçalayıcı bir süreç olarak ta görülmektedir. Küreselleşmenin bu yönü, onun çatışmasız ve uyumlu bir süreç olmadığına işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında küreselleşme bölgesel bütünleşme ve yerelleşme süreçleri ile birlikte işleyen, çelişkileri ve çatışmaları bünyesinde barındıran bir görünüm sunmaktadır.

Küreselleşme kavramında olduğu gibi küreselleşme süreci ile ilgili olarakta yoğun tartışmalar yapılmaktadır. Bu tartışmalara bağlı olarak küreselleşme ile ilgili çalışmalarda küreselleşme sürecinin ne zaman başladığı ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Küreselleşme sürecinin başlangıcı ile ilgili bu yaklaşımları Waters (1995:4) üç guruba ayırmaktadır: Bunlardan ilki; küreselleşmenin tarihin başlangıcından beri var olduğu, o zamandan itibaren etkisini hep artırdığı, son dönemlerde ise hızını daha da artırdığı yönündeki bakış açısıdır. İkincisi; modernleşmenin ve kapitalizmin gelişmesine paralel olarak ortaya çıktığı ve son zamanlarda daha da hız kazandığı, üçüncüsü ise, sanayi ötesi toplum, modern ötesi toplum ve kapitalist düzenin çözülmesi olarak adlandırılan sosyal süreçlerle ilgili olarak son yıllarda orta-

ya çıkan yeni bir olgu olduğu yönündeki bakış açısidir. Robertson'a göre ise, (1999:21) küreselleşme kavramının günümüzde gönderme yaptığı süreçler ile eylemler bazı kesintilerle birlikte birkaç yüz yıldır gelişim halindedir. Ancak toplumlararası ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda Robertson, genel küreselleşme süreçlerinin iki bin yıl veya daha fazla bin yıl önce doğmuş dinler kadar eski olduğunu, küreselleşme tartışmasının ana odak noktasının ise yakın dönemler üzerine yoğunlaştığını belirtir. Robertson'un da ifade ettiği gibi küreselleşme süreci ile ilgili tartışmalar özellikle 19. yüzyıldan sonraki dönem üzerine odaklanmaktadır. Bu nedenden dolayı da dikkatler daha çok bu dönemden sonraki gelişmelere yönelmektedir.

Küreselleşme sürecine paralel olarak eşitsizlik, risk ve güvensizlik gibi unsurların sıkça gündeme gelmesi, gerek ülkeler içerisinde gerekse ülkeler arasında gelir adaletsizliğinin gittikçe yükselmesi, kültürel akışların daha çok tek yönlü olması bir çok ülkede toplumsal bütünleşme açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Buna bağlı olarak ta küreselleşme süreci ile ilgili tartışmalar çok boyutlu, yaklaşımlar ise farklı açılardan yapılmaktadır. Tartışmaların geniş bir alanda ve çok boyutlu olması ise küreselleşme ile ilgili yaklaşımların bir kategoriye tabi tutulmasını zorlaştırmaktadır. Bu anlamda yaşanan zorluğa karşılık Anthony Giddens (2000) ikili bir ayırım yaparken (Radikaller ve Şüpheciler), David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt ve Jonathan Perraton (1999), Hugh Mackay (2000), Grahame Thompson (2000), Allan Cochrane ve Kathy Pain (2000) gibi düşünürler genel hatlarıyla bu yaklaşımları üç grupta ele alıp değerlendirmişlerdir. Küreselleşmenin kavramsallaştırılmasındaki bu üç farklı bakış açısı sırasıyla: "Küreselciler" (Aşırı Küreselciler), "Gelenekselciler" (Şüpheciler) ve "Dönüşümcüler" dir. Küreselleşmeye çeşitli açılardan yaklaşan bu üç eğilimin küreselleşme ile ilgili bakış açıları bir çok noktada farklılaşmaktadır. Bu bakış açıları içerisinde en çok tepkileri toplayan ise "Aşırı Küreselciler" in ileriye sürdükleri görüşlerdir.

Küreselleşme sürecinin mevcut işleyişine olumlu yaklaşan Aşırı Küreselci yaklaşıma göre bu süreç; ekonomik anlamda sınırların olmadığı küresel bütünleşmeye, siyasi anlamda ulusüstü örgütlerin, çokuluslu/ulusötesi şirketlerin egemen olduğu ve ulus-devletlerin sona erdiği bir yapıya, kültürel anlamda küresel bir kültüre, teknolojik anlamda ise iletişimin ve ulaşımın kolaylaştığı, arttığı bir sürece işaret etmektedir. Aşırı Küreselci yaklaşımı benimseyenler bu gelişmelerin hepsine olumlu yaklaşmaktadırlar. Ancak küreselleşme sürecinin hem olumlu hem de olumsuz yönlerinin varlığı söz konusudur. Küreselleşme ile ilgili yaklaşımlarda, sosyal bilimler açısından, tamamen olumlu yada tamamen olumsuz değerlendirmesi konuyu anlamada ve açıklamada yeterli olmamaktadır. Küreselleşme sürecinin ne kadar olum-

lu sonuçlar doğurduğu yada ne kadar olumsuz sonuçlara yol açtığı toplumdan topluma değişmektedir. Örneğin Aşırı küreselcilerin aksine küreselleşme sürecinin mevcut işleyişinin daha çok olumsuz yönlerine dikkat çeken Koçdemir'e göre: (1999: 6-7)Sosyolojik anlamda küreselleşme; Mahalli kültürlerin ve geleneksel sosyal bağların çözüldüğü, millî devletlerin belirleyiciliğinin azaldığı, guruplar ve kişiler arasındaki her türlü ilişkinin kolaylaşıp yaygınlaştığı, üretimin ve işbölümünün yeni bir dönüşüm içine girdiği, gerek toplumlar arasında gerekse aynı toplum içerisinde sürtüşmelerin yayılma tehlikesinin her zamankinden daha çok olduğu, sınırların ve geleneksel aktörlerin öneminin azaldığı, farklı bir bireyselleşimin geçerli olduğu, geleneksel sosyal kurumların fonksiyonlarını yitirdiği, dayanışmanın azaldığı, değerler sistemi henüz ortaya konulmamış bir süreçtir.

Yukarıda verilen kısa bilgilerden de anlaşılacağı üzere küreselleşme ile ilgili yaklaşımlarda en çok üzerinde durulan konulardan birisini ulus-devlet ve millî kültür konusu oluşturmaktadır. Küreselleşme sürecinde ulus-devletler uluslararası örgütler ve çokuluslu/ulusötesi şirketlerce yukarıdan devamlı olarak bir baskıya aşağıdan ise etnik milliyetçilikler bağlamında etnik gruplar tarafından bir sıkıştırılmaya maruz tutulmaktadır. Bu süreçte ulus-devletler aşınmaya başlamakla birlikte özellikle yukarıdan yapılan baskılar karşısında egemenlik anlayışı da değişime ve dönüşüme uğratılmaktadır. Bu nokta özellikle gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler açısından daha fazla önem taşımaktadır. Kültürel açıdan küreselleşme sürecine bakıldığında ise millî kültürlerin karşılıklı kültürel akışlardan öte tek yönlü kültürel akışlara-Batı kültürünün etkisine- maruz kaldığı görülmektedir.

Türk aydınının küreselleşme kavramı ve küreselleşme süreci ile ilgili görüşleri

Küreselleşme konusunda yaşanan tartışmalardan hareketle bu araştırma özellikle ikinci dünya savaşından sonra uluslar arası düzeyde siyasi, ekonomik, teknolojik ve kültürel alanlarda kendisini yoğun bir şekilde hissettirmiş olan küreselleşme sürecinin ulus-devlete ve millî kültüre etkileri konusunda, araştırmanın evreni ve örneklemini çerçevesinde belirlenen, Türk aydınının bakışını ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın uygulamaya dayalı bilgileri 2003 yılı Haziran ayında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda kabul edilen "Küreselleşme ve Millî Kültür" (Gelekeçi 2003: 230-282) konulu doktora tezine dayanmaktadır.

1.3.1. Araştırmanın evreni ve örneklemi

Araştırmanın evreni, Ankara ilinde bulunan üniversitelerden Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerine bağlı İktisat, İşletme, Uluslar arası İlişkiler ve Kamu Yönetimi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümleri ile Edebiyat/Fen Edebiyat Fakültelerine bağlı Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyoloji ve Tarih bölümleri ile Bilkent Üniversitesi İşletme Fakültesine bağlı İşletme bölümü, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesine bağlı İktisat, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Uluslar arası İlişkiler ve Tarih bölümlerinde görev yapan akademik personel olarak belirlenmiştir. Araştırmanın evrenini oluşturan üniversitelerin ilgili fakülte ve bölümlerinden elde edilen bilgilere göre araştırmanın evreni 719 akademik personel olarak tespit edilmiştir. Bu sayıya diğer üniversitelerden Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tarafından master veya doktora yapmak üzere gönderilen Araştırma Görevlileri de dahildir. Araştırmanın saha çalışması bölümünde anket ve mülakat teknikleri kullanılmıştır. Çalışmada örneklem seçiminde ise Tabakalı Rastgele Örneklem tekniği kullanılmıştır.

Araştırmada 0,95 güven düzeyi, $\alpha=0,05$, $P=0,5$ için 719 kitle genişliği ve 0,04 hoşgörü miktarına göre örneklem 328 olarak tespit edilmiştir. Araştırmanın örneklemini her bir tabakaya örneklem genişliği oranında dağıtılmıştır. Örneklemen üniversitelere ve onların her bir bölümüne, her bir tabakaya temsilleri oranında dağıtımını aşağıdaki gibidir (Tablo 1, tablo 2, tablo3).

Tablo 1: Üniversitelerin Evren ve Örneklem içerisindeki Temsilleri (Akademik Personelin Görev Yaptıkları Üniversitelere Göre Dağılımı)

Üniversite	Evren içerisindeki toplam sayısı	Örneklem içerisindeki toplam sayısı	Yüzde
Hacettepe Üniversitesi	221	101	30,8
Orta Doğu Teknik Ün.	207	94	28,7
Bilkent Üniversitesi	80	37	11,3
Gazi Üniversitesi	211	96	29,3
Toplam	719	328	100,0

Akademik personelin görev yaptığı üniversitelerin dağılımını gösteren tablo 1'e bakıldığında % 30,8 ile ilk sırada Hacettepe üniversitesi, ikinci sırada % 29,3 ile Gazi üniversitesi, üçüncü sırada % 28,7 ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi, dördüncü sırada ise % 11,3 ile Bilkent Üniversitesinin yer aldığı görülmektedir.

Tablo 2: Akademik Personelin Görev Yaptıkları Fakültelere Göre Dağılımı

Görev Yapılan Fakülte	Frekans	Yüzde
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	199	60,7
Edebiyat Fakültesi	44	13,4
Fen-Edebiyat Fakültesi	48	14,6
İşletme Fakültesi	11	3,4
İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi	26	7,9
Toplam	328	100,0

Çalışmanın evrenini oluşturan üniversitelerde, araştırmanın kapsamı içerisinde yer alan bölümlerin bağlı oldukları fakültelerin isimleri üniversitelere göre farklılıklar gösterebilmektedir. Buna göre akademik personelin görev yaptıkları fakültelere bakıldığında ilk sırada % 60.7 ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinin, ikinci sırada % 14.6 ile Fen-Edebiyat Fakültesinin, üçüncü sırada % 13.4 ile Edebiyat Fakültesinin, dördüncü sırada % 7.9 ile İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesinin, beşinci sırada ise % 3.4 ile İşletme Fakültesinin yer aldığı görülmektedir (tablo 2).

Tablo 3: Akademik Personelin Görev Yaptığı Bölümlere Göre Dağılımı

Görev Yapılan Bölüm	Frekans	Yüzde
Kamu Yönetimi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	47	14,3
Uluslararası İlişkiler	35	10,7
İktisat	79	24,1
İşletme	73	22,3
Sosyoloji	29	8,8
Tarih	40	12,2
Türk Dili ve Edebiyatı	25	7,6
Toplam	328	100,0

Araştırma konusuyla yakından ilgili olarak belirlenen bölümler tablo 3'deki gibi bir dağılım göstermişlerdir. Bu dağılımda % 24.1 ile ilk sırada yer alan İktisat bölümünü, % 22.3 ile işletme bölümü, % 14.3 ile Kamu Yönetimi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümü, %12.2 ile Tarih bölümü, %10.7 ile Uluslararası İlişkiler bölümü, % 8.8 ile Sosyoloji bölümü ve % 7.6 ile Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri izlemiştir. Bu bölümlerden; Kamu Yönetimi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Uluslararası İlişkiler, İktisat, İşletme ve Tarih bölümleri araştırmanın gerçekleştirildiği dört üniversitenin hepsinde varken, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü Hacettepe Üniversitesi ve Gazi Üniversitesinde, Sosyoloji bölümü ise Hacettepe Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde yer almaktadır.

Tablo 4: Akademik Personelin Akademik Ünvanlarına Göre Dağılımı

Akademik Ünvan	Frekans	Yüzde
Prof.Dr.	25	7,6
Doç.Dr.	43	13,1
Yrd.Doç.Dr.	85	25,9
Dr.	42	12,8
Arş.Gör.	133	40,5
Toplam	328	100,0

Çalışmanın örneklemini oluşturan akademik personelin akademik ünvanlarına göre dağılımında ilk sırayı % 40.5 ile Yüksek Lisans veya Doktora yapmakta olan Araştırma Görevlileri alırken, onları % 25.9 ile Yrd. Doç. Dr.'lar, % 13.1 ile Doç. Dr.'lar, % 12,8 ile Dr.'lar, % 7.6 ile de Prof. Dr.'lar takip etmektedirler(Tablo 4).

Tablo 5: Akademik Personelin Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	117	35,7
Erkek	211	64,3
Toplam	328	100,0

Akademik personelin cinsiyet durumlarına göre dağılımlarının yer aldığı tablo 5'de örneklemin % 64.3'ünü erkekler oluştururken, % 35.7'side kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 6.1: Akademik Personelin Küreselleşme (Globalleşme) Sözcüğünden İlk Olarak Ne Anladıkları İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Kavramı	Frekans	Yüzde
Ulus-devletlerin aşınması yada yok oluşu	61	18,6
Ekonomik anlamda rahatlık	8	2,4
Çağımızda emperyalizmin yeni adı	76	23,2
Sınırların kalkması ile küresel kültürün ortaya çıkması	74	22,6
Sınırların kaldırılarak kültürlerin sömürülmesi	10	3,0
İletişim teknolojisindeki gelişmeler	58	17,7
Gelişmiş ülkelerin yeni bir tuzağı	13	4,0
Zaman ve mekan kavramının ortadan kalkması	27	8,2
Cevapsız	1	,3
Toplam	328	100,0

Tablo 6.1 ve 6.2 de Akademik personelin 1980'li yıllardan sonra özellikle akademik tartışmalarda çok önemli bir yere sahip olan küreselleşme kavramının hangi boyutunun veya hangi anlamlarının Akademik personel tarafından ilk sırada önemli olduğuna yönelik görüşlerinin elde edilmesi

amaçlanmıştır. Hemen herkes tarafından ifade edildiği üzere küreselleşme henüz üzerinde herkesçe kabul gören bir tanıma kavuşmuş değildir. Yaşamın her alanında kendisinden söz ettiren küreselleşme süreci akademik çevrelerde farklı görüşlerin ortaya atılmasına neden olmuştur. Bu anlamda bu tablodan çıkacak sonuçlar küreselleşme kavramının ve küreselleşme sürecinin araştırmanın kapsamı içerisinde bulunan akademisyenlerce nasıl anlaşıldığı noktasında bir fikir sunacaktır. Tablo 6.1’de akademik personelin küreselleşme kavramından ilk olarak ne anladıklarına yönelik fikirleri alınmıştır. Buna göre akademik personelin % 23,2’si küreselleşmeden çağımızda emperyalizmin yeni adı olduğunu, % 22,6’sı sınırların kalkması ile küresel kültürün ortaya çıkmasını, % 18,6’sı ulus-devletlerin aşınmasını ya da yok oluşunu, % 17,7’si iletişim teknolojisindeki gelişmeleri, % 8,2’si zaman ve mekân kavramının ortadan kalkmasını, % 4’ü gelişmiş ülkelerin yeni bir tuzağını, % 3’ü sınırların kaldırılarak kültürlerin sömürülmesini, % 2,4’ü ise ekonomik anlamda rahatlığı anladıklarını ifade etmişlerdir. Bu tablodaki sonuçlara bakıldığında akademik personelin küreselleşme kavramından ilk olarak anladıkları yada algıladıkları şeyin emperyalizm yönünde olduğu görülüyor. Yukarıdaki sonuçlar araştırma kapsamındaki akademisyenlerin küreselleşme süreci ile emperyalizm arasında güçlü bir ilişkinin var olduğu fikrinde olduklarını göstermektedir. Gerek dünyada gerekse Türkiye’de küreselleşme süreci ile emperyalizm arasındaki ilişki bir çok kişi tarafından dile getirilmektedir. Örneğin Boratav (1997:23), küreselleşme süreci ile emperyalizm arasındaki ilişkiyi aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

Küreselleşme, bazılarının ileri sürdüğü gibi, yeni bir olgu değildir. Sadece yeni bir terimdir. Bu yüzyılın başında bilimsel terminolojiye girmiş olan emperyalizmin kendisidir. Ancak, terimin değişmesi, bir ideolojik amaç içeriyor. Emperyalizm denen olguya saygınlık kazandırma, emperyalizm karşısında çaresizlik yaratma çabasıdır. Emperyalizmin temel bakış açısı, kutuplu ve çıkar çatışmasına dayalı bir dünya tablosudur. Bu dünya, güçlü, egemen ve çevresine hakim olan bir merkez ile bağımlı çevre öğelerinden oluşur. Çevre, merkeze kaynak aktarır, yani sömürülür. Bu bağımlılık, ekonomik olmanın ötesinde de siyasi, ideolojik, kültürel öğeleri içerir. Örneğin, kültür emperyalizmi kavramı, bu açıdan geçerli bir kavramdır. Buna karşın, günümüzde moda olan küreselleşme terimi; aynı olguya bakıyor, ama kutuplaşmayı görmüyor, inkâr ediyor. Bizim, tek bir gezegende kaderi müşterek insanlardan oluşan bir topluluk olduğumuzu vurguluyor.

Küreselleşme süreci ile ilgili olarak bazı çevrelerce; dünyada teknolojik alanda yaşanan ilerlemelere, iletişim ve ulaşım alanında yaşanan gelişmelere bağlı olarak karşılıklı kültürel akışların arttığı ve bunun sonucunda da küresel bir kültürün ortaya çıkmakta olduğu ileri sürülmektedir. Ancak dünyada kültürel alanlardaki gelişmelere bakıldığında karşılıklı kültürel akışlardan çok tek yönlü kültür akışlarının fazlalığı dikkatleri çekmektedir. Bu bağlamda karşılıklı kültürel akışlar sonucunda, daha çok homojen yada heterojen, belirli bir küresel kültürün ortaya çıkması olasılığından çok belirli kültürlerin tek yönlü akışları sonucu küresel kültür konumuna yükselme ihtimallerinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 6.2: Akademik Personelin Küreselleşme (Globalleşme) Sözcüğünden İkinci Olarak Ne Anladıkları ile İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Kavramı	Frekans	Yüzde
Ulus devletlerin aşınması ya da yok oluşu	36	11,0
Ekonomik anlamda rahatlık	16	4,9
Çağımızda emperyalizmin yeni adı	27	8,2
Sınırların kalkması ile küresel kültürün ortaya çıkması	59	18,0
Sınırların kaldırılarak kültürlerin sömürülmesi	43	13,1
İletişim teknolojisindeki gelişmeler	67	20,4
Gelişmiş ülkelerin yeni bir tuzağı	22	6,7
Zaman ve mekan kavramının ortadan kalkması	30	9,1
Cevapsız	28	8,5
Toplam	328	100,0

Akademik personelin küreselleşme kavramından ikinci olarak ne anladıklarına yönelik düşüncelerinin yer aldığı tablo 6.2’de % 20,4’ü iletişim teknolojisindeki gelişmeleri, % 18’i sınırların kalkması ile küresel kültürün ortaya çıkmasını, % 13,1’i sınırların kaldırılarak kültürlerin sömürülmesini, % 11’i ulus-devletlerin aşınmasını ya da yok oluşunu, % 9,1’i zaman ve mekan kavramının ortadan kalkmasını, % 8,2’si çağımızda emperyalizmin yeni adı olduğunu, % 6,7’si gelişmiş ülkelerin yeni bir tuzağını, %4,9’u ise ekonomik anlamda rahatlığı anladıklarını ifade etmişlerdir. Küreselleşme sürecinin en önemli itici güçlerinden birini teknolojik alandaki gelişmeler oluşturmaktadır. Dünya gittikçe teknolojik anlamda birbirine bağımlı sistemlerin yer aldığı bir yapıya, küresel ağa dönüşüyor. “Bu küresel ağı lifleri bilgisayarlar, faks makineleri, uydular, yüksek-çözünümlü monitörler ve modemlerdir; bunların hepsi de dünyanın her bir yanındaki tasarımcı, mühendis, müteahhit, lisansör ve satıcıları birbirine bağlamaktadır” (Reich 1994:52). Dolayısıyla küreselleşme sürecinin esas itici güçlerinden birisi olan, her alandaki teknolojik gelişmeler onun tanımlanmasında da önem arz etmektedir.

Tablo 6.1 ve 6.2'deki dağılımlara bakıldığında araştırma kapsamındaki Türk aydınının küreselleşme kavramından genellikle çağımızda emperyalizmin yeni adı olduğunu, iletişim teknolojisindeki, dolayısıyla teknolojik alandaki gelişmeleri ve bu süreçte daha çok tek yönlü kültürel akışlara dayalı olarak Batı kültürünün küresel bir kültür olma yolunda ilerlediği yönündeki gelişmeler ile ulus-devletlerin aşınmasına yönelik gelişmeleri anladıkları görülmektedir

Tablo 7: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinin Kendiliğinden mi? Yoksa Kontrollü mü? Olarak Geliştiği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Süreci	Frekans	Yüzde
Kendiliğinden gelişen bir süreç	124	37.8
Kontrollü olarak gelişen bir süreç	204	62.2
Toplam	328	100,0

Günümüzde küreselleşme süreci ile ilgili olarak tartışılan konulardan birisi ise bu sürecin kendiliğinden mi? yoksa kontrollü mü? olarak geliştiği noktasında yaşanmaktadır.

Kimi yaklaşımclar bu sürecin kendiliğinden, tarihsel sürecin akışı çerçevesinde şekillendiğini ve geliştiğini ileri sürerken; kimi yaklaşımclar da bu sürecin daha çok kontrollü olarak ilerlediğini, bunu da gelişmiş Batı ülkelerinin kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirdiğini ileri sürmektedirler. Bu çerçevede örneğin Thomas Friedman, küreselleşmenin kaçınılmaz olduğunu ileri sürerken aynı zamanda bunun kontrol edilerek yönetilmediğine de inanmak gerektiğini savunur. Friedman bu görüşünü şu şekilde dile getirir:

Küreselleşme bir seçenek değildir. Bir gerçekliktir... ve hiç kimse bundan mesul değil - ne George Soros, ne de 'büyük güçler'... onlar başlatmadılar ki onu durdurabilsinler.. (Pronk 2000: 46).

Friedman'ın ileri sürdüğü bu görüşlerin aksine Koçdemir, küreselleşmenin bir kader değil de bilinçli bir proje olduğunu ifade etmektedir. Koçdemir'e göre, (2002:51-52) bu süreçte ise görünürde birbiriyle mücadele eden iki önemli aktör var:

Kırkayaklar ve Kırkağızlar... Kırkayaklar kâr azamileştirme uğruna dünyanın en ücra köşelerine kadar hortumlarını uzatan 'Ulus-ötesi şirketler', Kırkağızlar ise hem modernleşmenin âmentüsüne iman edip hem de küreselleşme projesinin en

önemli hedefi olan milli devlet ve mekânla ilgili sürdürülebilir bağları tahrip etmeye hizmet eden, ne dediği belli olmayan, bin türlü ses çıkaran 'yerel ve bölgeselci gruplar.

Akademik personelin küreselleşme süreci ile ilgili görüşlerinin yer aldığı tablo 7'de ki sonuçlarında Friedman'ın görüşlerini desteklemediği görülmektedir. Tabloda da görüleceği üzere akademik personelin %62,2 si küreselleşme sürecinin daha çok kontrollü olarak gelişen bir süreç olduğunu ifade etmişlerdir.

Küreselleşme süreci bu sürecinin en önemli aktörü konumunda bulunan ulus-devletlerin hepsine bu süreçte müdahale şansını yada bu süreçte etkili olma şansını vermemektedir. Bu şans ülkelerin siyasi, ekonomik, teknolojik ve askeri açıdan sahip oldukları güç ile doğrudan orantılıdır. Bu çerçevede küreselleşme sürecini daha çok kontrollü ve planlı olarak gelişen bir süreç olarak gören akademik personelin bu süreçte kimlerin daha çok etkili olduğu ile ilgili görüşlerinin yer aldığı tablo 8'e bakıldığında akademik personelin % 33'ü bu süreci daha çok kontrol edenin ABD, % 27,7'si Çokuluslu/ulusötesi şirketlerin, % 1,5'i Avrupa Birliği'nin % 0,3 gibi çok düşük bir kısımda Japonya'nın olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Günümüzde ABD'leri teknolojik, iktisadi ve askeri açıdan dünyadaki en önemli gelişmiş güç konumunda bulunmaktadır. Küreselleşme ile ilgili tartışmalarda da küreselleşmenin kendiliğinden gelişen bir süreç olmaktan çok özellikle ABD'nin kontrolünde gelişen bir süreç olduğu ileri sürülmektedir. Örneğin Kazgan'a göre (1997:17:19), II.Dünya Savaşı'ndan en fazla fayda sağlayan ve güçlenerek çıkan ABD savaş sonrası dünyanın düzenini yeniden şekillendirecek Birleşmiş Milletler, IMF, DB, GATT gibi yeni kurumların oluşmasına öncülük etmiş ve bu yönde çaba sarf etmiştir.

ABD küreselleşmeyi pürüzsüz yönetmek istiyor. Şirketlerin, sermayelerin önündeki engeller kalkmalı, rekabet koşulları eşitlenmeli, devlet tekelleri özelleştirilmeli, devlet destekleri yok edilmeli ve devlet küçülmeli; öyle ki; sermaye kâr planlarını küresel düzeyde yaparken devletlerin müdahaleleriyle karşılaşmamalı ve tabii, kendisinin rekabet üstünlüğü olan alanlarda bütün kapılar öncelikle açılmalı. ABD'nin bu amaçla GATT çerçevesinde başlattığı Uruguay Round görüşmeleri (1986) çok fırtınalı, çekişmeli oturumlarla yedi yıl sürdükten sonra yine ABD'nin "15 Aralık 1993 son tarihtir" tehdidi üzerine 1993 sonunda tamamlandı (Kazgan 1997:108).

Tablo 7 ve 8'deki dağılımlardan da anlaşılacağı üzere günümüzde küreselleşmeyi kendiliğinden gelişen bir süreç olarak görenlerin yanında kontrollü olarak geliştiğini ileri süren görüşlerde yer almaktadır. Ancak küreselleşme sürecinin seyrine baktığımızda bu sürecin daha çok kontrollü olarak gelişen bir süreç olduğu sonucuna varmak kaçınılmaz görülmektedir. Bunu tablo 7'deki sonuçlarda desteklemektedir. Tablo 7'deki dağılıma bakarak Türk aydınının küreselleşme sürecinin daha çok kontrollü olarak geliştiği görüşünde olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 8: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinde Kimin Daha Çok Etkili Olduğu İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılım

Küreselleşme Sürecini Kontrol Edenler	Frekans	Yüzde
ABD	109	33,2
Avrupa Birliği	5	1,5
Çokuluslu/Ulus ötesi şirketler	89	27,1
Japonya	1	,3
Uygulanamaz	124	37,8
Toplam	328	100,0

Tablo 9: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinin Kültürel Açından Bütün Kültürlere Bu Sürece Eşit Derecede Katılma Hakkı Verip-Vermediği İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Sürecine Kültürel Açından Eşit Derecede Katılma	Frekans	Yüzde
Evet	29	8,8
Hayır	298	90,9
Cevapsız	1	,3
Toplam	328	100,0

Günümüzde en çok üzerinde tartışılan konulardan bir diğeri ise, küreselleşme sürecinde bazı düşünürlerce ileri sürülen küresel düzeyde karşılıklı kültürel akışların varlığına dayalı küresel bir kültürün ortaya çıkmakta olduğu yönündeki iddialar oluşturmaktadır. Örneğin Japon asıllı Kenich Ohmae, özellikle son zamanlarda giyim alanındaki tüketici ürünleri piyasalarının ilerleyen küreselleşmesini; coğrafi bakımdan ne kadar uzak, kültürel bakımdan ne kadar farklı olurlarsa olsunlar, insanların küresel planda aynı bilgi akışına, aynı kültürel ikonlara, aynı reklamlara hedef olmasının getirdiği bir süreç olarak değerlendirir. Ohmae, bu durumu “Zevkin Kaliforniyalılaşması” olarak adlandırır. Ohmae, bu durumun zevkinde ötesinde, dünya görüşü, kafa yapısı ve düşünce süreci gibi çok daha temel boyutlara ulaştığını iddia etmektedir. Bu bakış açısından ekonomik anlamda bölge-devletleri savunan Ohmae, sosyo-kültürel anlamda gittikçe homojenleşen bir görünümün olaca-

ğını ileri sürmektedir. Ona göre günümüzde küresel tüketicilerin bir çok açıdan birbirlerine, küresel yönelimi olmayan komşularına veya babalarına ya da dedelerine oranla çok daha benzer hale gelmektedirler (Ohmae 1996:31-44). Yalnız Ohmae'nin burada ileri sürdüğü benzerlikler karşılıklı kültürel akışlar sonucunda meydana gelen benzerlikler değil, daha çok Batı değerlerinin, Batı'nın kültürel sembollerinin yayılması sonucu oluşan benzerliklerdir. Bu çerçevede bütün kültürlerin bu sürece eşit bir şekilde katılmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Bu durum tablo 9'da akademik personelin küreselleşme sürecinin kültürel açıdan bütün kültürlerle bu sürece eşit derecede katılma hakkı verip-vermediği ile ilgili görüşlerinin dağılımında da açıkça ortaya konulmaktadır. Buna göre akademik personelin % 90.9 gibi büyük bir oranı küreselleşme sürecinin kültürel açıdan bütün kültürlerle bu sürece eşit derecede katılma hakkı vermediğini belirttikleri görülmektedir (tablo 9).

Tablo 10: Akademik Personelin Günümüzde Kültürler Arası Etkileşimde En Önemli Gördükleri Kitle İletişim Aracıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşmenin Araçları	Frekans	Yüzde
Televizyon	225	68,6
İnternet	101	30,8
Kitap,dergi	1	,3
Cevapsız	1	,3
Toplam	328	100,0

20. yüzyılın başından itibaren toplumlar arasındaki etkileşimin ve iletişimin yoğunlaşmasında teknolojik gelişmeler büyük rol oynamıştır. Özellikle kitle iletişim araçları alanında yaşanan hızlı gelişmeler, teknolojik gelişmelere paralel bir şekilde günümüzde gerek ulus-devletler içerisinde gerekse küresel alanda toplumların gündemini belirlemekte ve yönlendirmekte çok önemli bir konuma gelmiştir. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarındaki büyük gelişme bütün toplumları derinden etkilemektedir. Toplumlardaki kültürel, ekonomik, toplumsal vb. yenilikler, değişiklikler ve olaylar kitle iletişim araçları aracılığıyla kamuoyu gündemine getirilmekte ve yine kitle iletişim araçları ile gündemden düşürülmektedir. Günümüzde dünyanın her hangi bir noktasında meydana gelen olaylar dünyanın diğer yerlerine uydu teknolojisi sayesinde anında iletilmektedir. Bu çerçevede kitle iletişim araçlarının günümüzde taşıdığı en önemli anlamlarından biri, bazılarının öne sürdüğü gibi, küresel bir kültürün oluşması (yada bir çok kişinin ileri sürdüğü gibi Batı kültürünün yayılması) noktasındaki etkisidir. Bu bağlamda tablo 10'da akademik personelin günümüzde kültürler arası etkileşimde birinci derecede önemli gördükleri kitle iletişim aracı ile ilgili görüşlerinin dağılımına bakıldığında ilk sırada % 68.6 ile televizyon, ikinci sırada 30.8 ile internet, üçün-

cü sırada % 03 ile kitap-derginin geldiğini ifade ettikleri görülmektedir. Bu cevaplar doğrultusunda küreselleşme sürecinde en önemli kitle iletişim aracının televizyon olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 11: Akademik Personelin Küreselleşme Sürecinin Dünyada Bir Güvenlik Sorunu Yaratıp-Yaratmayacağı Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Süreci Dünyada Güvenlik Sorunu Yaratır mı?	Frekans	Yüzde
Evet	208	63,4
Hayır	112	34,1
Cevapsız	8	2,4
Toplam	328	100,0

Küreselleşme sürecinde toplumlar arası ilişkilerin boyutuna yönelik farklı bakış açıları gündeme gelmektedir. Bazı iddialara göre küreselleşme süreci ile birlikte işleyen yerelleşme sürecinde ulus-devletler ile etnik milliyetçiliklere dayalı etnik gruplar arasında çatışmalar söz konusu, bazı iddialara göre ise küreselleşme medeniyet şuurunu güçlendirecek bundan dolayı da çatışmalar daha çok medeniyetler düzeyinde meydana gelecektir (Huntington'un ileri sürdüğü gibi). Bu çerçevede Tablo 11'de akademik personelin küreselleşme sürecinin dünyada bir güvenlik sorunu yaratır diyenlerin oranı % 63.4 iken yaratmaz diyenlerin oranı % 34.4'tür.

Tablo 12: Akademik Personelin Küreselleşme Süreci İle Birlikte İşleyen Yerelleşme Süreci Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Yerelleşme Süreci	Frekans	Yüzde
Ulus-devletleri parçalamak için uygun ortamı oluşturacak bir süreç	88	26,8
Ulus-devlet içerisindeki etnik gruplara kendi kültürlerini yaşamaları için daha uygun bir ortam sağlayacak bir süreç	110	33,5
Ulus-devletler içerisindeki etnik grupların kendi bağımsızlıklarını ilan edecekleri bir süreç	37	11,3
Yerel yönetimlerin güçleneceği bir süreç	79	24,1
Cevapsız	14	4,3
Toplam	328	100,0

Küreselleşme sürecinde yerelleşme iki anlam taşımaktadır. Bunlardan ilki küresel düzeye göre ulus-devletler bağlamında yerel olma halidir. Burada küresel olana göre ulus-devletler düzeyi yerel anlam taşımaktadır. İkincisi ise, ulus-devlet düzeyine göre etnik gruplar ve mikro milliyetçilikler düzeyinde yerel olma halidir. Küreselleşme süreci küreselleşme yanında bölge-

selleşme ve yerelleşme süreçleri ile birlikte ilerleyen bir süreç olduğundan dolayı küreselleşmenin bu yönü onun çelişkili ve ya çatışmalı bir süreç olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir. Bu bağlamda Tablo 12’de akademik personelin küreselleşme ile birlikte ilerleyen yerelleşme süreci hakkındaki görüşlerinin dağılımına bakıldığında % 33.5’i ulus-devlet içerisindeki etnik gruplara kendi kültürlerini yaşamaları için daha uygun bir ortam sağlayacak bir süreç, % 26.8’i ise ulus-devletleri parçalamak için uygun ortamı oluşturacak bir süreç, % 24.1’i yerel yönetimlerin güçleneceği bir süreç, % 11.3’ü ise ulus-devletler içerisindeki etnik grupların kendi bağımsızlıklarını ilan edecekleri bir süreç olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Tablo 13: Akademik Personelin Küreselleşme Süreci İle Gündeme Gelen Yerelleşme Sürecinin Küreselleşme Süreci İle Çelişkili Olup-Olmadığı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Süreci İle Yerelleşme Süreci Arasında Bir Çelişki Var mı?	Frekans	Yüzde
Evet	122	37,2
Hayır	200	61,0
Cevapsız	6	1,8
Toplam	328	100,0

Yukarıda da ifade edildiği üzere küreselleşme sürecinde yerelleşme iki anlam taşımaktadır. Bunlardan ilki küresel alanda ulus-devletler ve buna bağlı olarak millî kültürler yerel anlam taşımaktadır. Diğer ise ulus-devlet çerçevesinde etnik grupların ve mikro milliyetçilik hareketlerinin taşıdığı yerelleşme anlamı. Bu bağlamda kültürel alanda küreselleşmeye doğru gidiş-te ileri sürülen görüşler iki noktada toplanmaktadır. Bunlardan ilki toplumlar arasındaki karşılıklı ilişkilerin ve etkileşimin artmasına bağlı olarak karşılıklı kültürel akışların artması sonucunda küresel düzeyde benzer bir kültürel durum “küresel bir kültür”ün meydana geleceği yada küreselleşme sürecine bağlı olarak yaşanan yerelleşme süreci ile birlikte alt kültürlere, etnik kültürlere ve mahalli kültürlere dayalı çeşitlilik içerisinde birlikteliğin sunulduğu bir kültürel yapı yönündeki görüştür. Bu bakış açısına göre bu süreçte artık millî kültür diye bir şey olmayacaktır. Diğer bir nokta ise küreselleşme sürecinde millî kültürler daha çok tek yönlü kültürel akışlara, yerelleşme süreci ile de parçalanmaya maruz kalmaktadır. Bu çerçevede küreselleşme süreci ile gündeme gelen yerelleşme hareketlerinin küreselleşme süreci ile çelişkili olup-olmadığı ile ilgili olarak akademik personelin görüşlerinin dağılımının yer aldığı tablo 13’e bakıldığında % 61’i herhangi bir çelişkinin olmadığını, % 37.2’si ise bir çelişkinin varlığını belirtmektedirler. Burada dikkat çekici nokta ilk bakışta küresel ve yerel ilişkin olanın birbirinin tersi bir durum olarak görülmesidir. Bazı iddialara göre bu durum bir çelişkinin varlığını

göstermektedir. Bazı iddialara göre ise bu durum bir çelişkinin göstergesi değildir. Çünkü küresel olanın gerçekleştirilmesi için önce buna engel teşkil eden “milli kültürler”in zayıflaması için karşısına etnik milliyetçiliklere dayalı yerel olanın ön plana çıkarılması gerekmektedir. Böylece milli kültürler zayıflayacak, dolayısıyla küresel kültür noktasında en büyük engel ortadan kaldırılmış olacaktır. Bu bağlamda yerelleşme küresel olana ilişkin süreçte sadece bir aşamayı teşkil etmektedir.

Küreselleşme sürecinde gerek siyasi gerekse kültürel alanda ki gelişmeler arasında ulus-devletler içerisinde etnik milliyetçiliklere dayalı hareketlerin büyük bir hız kazanması önemli bir yer teşkil etmektedir. Küreselleşme sürecinde ulus-devletler yukarıdan uluslar arası örgütler ve çok uluslu/ulusötesi şirketlerin baskısı ile karşı karşıyayken aşağıdan da yerelleşme süreci çerçevesinde kendi içerisinde bulunan etnik milliyetçiliklere bağlı hareketlerle sıkıştırılmaktadır. Bu süreçte, çeşitli açılardan kendisini etnik grup olarak tanımlayan toplulukların bir kısmı dünyanın bir çok yerinde daha çok özerklik yada tam bağımsızlık hareketleri içerisine girmişlerdir. Bu durum ise ulus-devletlerin siyasi ve sosyo-kültürel açıdan bir çok problemle karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır. Kimilerine göre bu durum küresel bir kültürün oluşmasına doğru kendiliğinden gelişen bir süreçtir; kimilerine göre ise küreselleşme sürecinde planlı olarak gerçekleştirilen bir projedir. Örneğin küreselleşme sürecine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşan Tuna, küreselleşme ile yapılmak istenenleri şu ifadelerle dile getirmektedir:

Artık globalleşmeyi engelleyen/engelleyecek milli çerçevelerin kırılması zamanı gelmiştir. Bu açıdan toplum içi farklılıklara, mahalli özelliklere önem verilmektedir. Bu amaçla farklar ve çatışmalar yerine göre kullanılmalı varsa ayrılıklar, karşı koymalar sivil toplum ve örgütleri adına kaşınmalıdır. Milli devletler ve globalleşme/küreselleşme olarak anlatılan sürecin gerektirdiği ilişkilerce yutulamayacak ne kadar bütünlük varsa bölünmelidir. Doğranan parçalar bütüne karşı çıkmadaki tezahürleriyle, globalleşme kazanı içinde bunları istedikleri kadar sergileyebilme imkânlarına rağmen, kendi hallerine ve bir başlarına bırakılmalıdır. Yerellikler ve farklılıklar her şeyin yerine geçmelidir (Tuna 1998:140).

Tablo 14: Akademik Personelin küreselleşme Süreci İle Gündeme Gelen Yerelleşme Hareketlerin Ulus-Devletler İçin Bir Tehdit Oluşturup-Oluşturmayacağı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Yerelleşme hareketleri	Ulus-Devlet İçin Bir Tehdit Oluşturur mu?	Frekans	Yüzde
Evet		152	46,3
Hayır		143	43,6
Fikrim yok		30	9,1
Cevapsız		3	,9
Toplam		328	100,0

Tablo 14'den de anlaşılacağı üzere küreselleşme ile birlikte işleyen yerelleşme süreci hakkında ki tartışmalar birbirinden farklı boyutlarda seyretmektedir. Küreselleşme süreci ile birlikte ilerleyen yerelleşme süreci özellikle çok etnikli bir yapıya sahip olan devletlerin bütünlüğü açısından tehlikeli bir sürecin başlangıcına işaret etmektedir. Bu çerçevede tablo 14'de akademik personelin % 46.3'ü küreselleşme süreci ile gündeme gelen yerelleşme hareketlerinin ulus-devletler için bir tehdit oluşturduğunu ifade ederken, % 43.9' u oluşturmadığını, % 9.1 gibi önemli bir kısmı da bu konuda her hangi bir fikrinin olmadığını belirttikleri görülmektedir.

Tablo 15: Akademik Personelin Günlük Yaşamda Sıkça Karşılaşılan Hamburger Tarzı Yemek Yeme Alışkanlıkları, Cola Kültürü, Giyim ve Eğlence Alanındaki Benzerliklerin vb. Şeylerin Yeme, İçme, Giyim ve Eğlence Alanında Küreselleşme Sürecindeki Kültürel Akışların (Daha Çok Tek Yönlü) Göstergeleri Olup-Olmadığı İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Küreselleşme Sürecindeki Kültürel Akışların Göstergeleri mi?	Frekans	Yüzde
Evet	247	75,3
Hayır	81	24,7
Toplam	328	100,0

Çalışmanın bir çok yerinde ifade edildiği üzere küreselleşme sürecinde millî kültürler arasındaki kültürel temasların, kültürel akışların seyri ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Bazı düşünürlere göre küreselleşme sürecinde kültürel temaslarda kültürel akışlar kendiliğinden gelişmekte ve karşılıklı olmakta (Kenichi OHMAE'nin ileri sürdüğü gibi), bazı düşünürlere göre ise bu durumun tersi söz konusudur. Yani, küreselleşme her açıdan kontrollü bir süreç ve bu süreçteki kültürel akışlar daha çok tek yönlüdür.

Küreselleşme sürecinde küreselleşmenin boyutları birbirinden bağımsız değildir. Ekonomik, teknolojik, siyasal, kültürel boyutların hepsi birbiriyle ilişkilidir. Örneğin kültürün küreselleşmesinin ivmesinin teknolojik geliş-

meler ve ekonomik kaynaklı olduğunu belirten Aslanoğlu (1998:259-261) ekonomik küreselleşmeye örnek olarak hazır yiyecek alanında ön plana çıkan hamburger tarzı işletmeleri vermektedir. Aslanoğlu, hamburgerin sadece fiziksel bir nesne olarak tüketilmediğini, eş anlamlı olarak kültürel bir görüntü ve günlük hayatın belli bir biçiminin sembolü olduğunu da belirtir. Dolayısıyla Aslanoğlu'na göre, hamburger tamamen Amerikan'dır ve Amerikan türü yaşantının etkilerini duyurmakta ve taşımaktadır. Aslanoğlu, uzun süre tek merkez olarak kalan bir yerin, Amerika'nın, ürünü olan hamburgerin çevrede yaşayanlar için merkezde güçlü olan ile özdeşim kurmanın psikolojisini de kültürel mesajın içerisinde taşıdığını belirtir. Aslanoğlu, içecek alanında cola tarzı içeceklerin, filimlerin ve müziklerin Amerikan türü yaşamın diğer sembolleri olduğunu ve bunlarla birlikte gençlik-dirilik-refah-romantizm-özgürlük iddiasıyla dolu kavramlarında taşındığını ifade etmektedir. Aslanoğlu'nunda belirttiği üzere kültürel küreselleşme görüntüler-semboller aracılığı ile yaşanmaktadır. Bu çerçevede akademik personelin günümüzde Türkiye'nin her yerinde günlük yaşamda sıkça karşılaşılan hamburger tarzı yemek yeme alışkanlıkları, cola kültürü, giyim, eğlence alanındaki benzerliklerin vb. şeylerin yeme, içme ve giyim alanında küreselleşme sürecindeki kültürel akışların (daha çok tek yönlü) göstergeleri olup olmadığı ile ilgili görüşlerinin dağılımına bakıldığında % 75,3'ü evet cevabını verirken % 24,7'si hayır demiştir (tablo 15). Burada dikkat çekici olan ise karşılıklı kültürel akışlar sonucunda mı? Sözkonusu durumun küresel bir konuma geldiği yoksa tek yönlü kültürel akışlar sonucunda mı? küresel düzeyde hakim duruma geçtikleri ile ilgili tartışmaların varlığıdır. Araştırma kapsamındaki akademik personelin bu konuda belirttikleri görüş ise tablo 9'da görüldüğü üzere küreselleşme sürecinin kültürel açıdan bütün kültürlerle bu sürece eşit derecede katılma hakkı vermediği yani kültürel akışların daha çok tek yönlü olduğu yönündedir.

Sonuç

Dünyada modernleşme süreci ile başlayan hızlı değişim ve dönüşüm süreci günümüzde "küreselleşme" olarak adlandırılan süreç ile devam etmektedir. Günümüzde ekonomik, siyasal, kültürel, teknolojik, ekolojik v.b. açılardan yaşanan son aşamayı kavramsallaştırmak için kullanılan "küreselleşme" üzerine bir çok anlamın yüklendiği karmaşık bir kavram ve çok tartışmalı bir süreçtir. Bundan dolayı da hakkında yoğun tartışmaların devam ettiği ve henüz üzerinde fikir birliğine varılmamış olan "küreselleşme" kavramı tartışıldığı zemine ve bakış açısına göre farklı anlamlar içermektedir.

Küreselleşme sürecinde, toplumlar ekonomik ve siyasi yaşamlarında olduğu kadar, sosyo-kültürel hayatlarında da köklü değişimlere uğramaktadır.

lar. Gerek ulaşım gerekse iletişim alanındaki teknolojik gelişmeler toplumlar arasındaki etkileşimin ve ilişkilerin düzeyini artırmıştır. Küreselleşme süreci ile birlikte meydana gelen hemen her alandaki ilişkilerin yoğunluğundaki artışa paralel olarak kültür konusunda zaten var olan bir takım tartışmalar daha da artarak gündeme gelmeye başlamıştır. Bu tartışmalarda ulus-devletler ve millî kültürler önemli bir yer tutmaktadır. Küreselleşme sürecinde millî kültürlerin durumu, kültürel arası etkileşimlerin ve alış-verişlerin boyutu küreselleşme ile ilgili tartışmalarda derin görüş farklılıklarına yol açmaktadır.

Kaynakça

- ASLANOĞLU, Rana A, (1998). "Bir Kültürel Karışım Olarak Küreselleşme", Fuat Keyman ve A. Yaşar Sarıbay (Der.), *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*, Ankara: Vadi Yayınları, Sayfa No : 254-274.
- BAUMAN, Zygmunt,(1999). *Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları*,(1997), (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- BORATAV, Korkut, (1997). "Ekonomi ve Küreselleşme" İ.KANSU (Y. Hazırlayan). *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*, Ankara:İmge Kitabevi, Sayfa No:22-33.
- COCHRANE, A.; K.PAİN, (2000). "A Globalizing Society?", D. HELD (Ed.). *An Introduction to the Social Sciences: Understanding Social Change, a Globalizing World? Culture, Economics, Politics*, London and New York: The Open University, Sayfa No:5-45.
- COCKERHAM, William C, (1995). *The Global Society*, New York, R.R. Donnelley and Sons Company.
- GELEKÇİ, Cahit, (2003). *Küreselleşme ve Millî Kültür*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.
- GIDDENS, Anthony,(1998). *Modernliğin Sonuçları* (1992)(Çev. Ersin Kuşdil), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- GIDDENS, Anthony, (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*(Çev. Osman Akinhay), İstanbul, Alfa yayınları.
- GOLDBLATT, D.; D. HELD; A. MCGREW ; J. PERRATON, (1999). *The Global Transformations, Politics, Economics, and Culture*, Cambridge, Polity Press.
- KAZGAN, Gülten. (1997). *Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen*, İstanbul, Altın Kitaplar.
- KEYMAN, E.Fuat; A. Y. SARIBAY, (1998). "Giriş: Küreselleşme, Siyaset ve Toplumsal Yaşam", F. KEYMAN ve A. Y. SARIBAY (Der.). *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*, Ankara: Vadi Yayınları, Sayfa No:9-13.
- KOÇDEMİR, Kadir(1999). "Küreselleşme ve Türk Kültürü", *Kök Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Bahar, Sayfa No:5-20.
- KOÇDEMİR, Kadir, (2002), *Küreselleşme, Koordinatları Okumak*, Ankara, Ötügen Yayınları.
- MACKAY, Hugh,(2000). "The Globalization of Culture", D. HELD (Ed.). *An Introduction to the Social Sciences: Understanding Social Change, a*

- Globalizing World? Culture Economics, Politics*, London and New York: The Open University, Sayfa No:47-84.
- OHMAE, Kenichi,(1996). *Ulus-Devletin Sonu, Bölgesel Ekonomilerin Yükselişi*, (Çev.Zülfü Dicleli), İstanbul, Türk Henkel Dergisi Yayınlar.
- PRONK, Jan, (2000). "Globalization: A Developmental Approach", J.N. PIETERSE (Ed.), *Global Futures: Shaping Globalization*, London-New York: Zed Books, Sayfa No: 40-52.
- REICH, Robert, (1994). "Küresel Ağlar", (Çev. Mustafa Özel), M.ÖZEL (Der.), *Küresel Rekabet*, İstanbul: İz Yayıncılık, Sayfa No:51-58.
- ROBERTSON, Roland, (1999). *Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal), Ankara, Bilim ve Sanat.
- THOMPSON, Grahame (2000). "Economic Globalization", D. HELD (Ed.), *An Introduction to the Social Sciences: Understanding Social Change, a Globalizing World? Culture, Economics, Politics*, London and New York: The Open University, Sayfa No:85-126.
- WATERS, Malcom, (1995). *Globalization*, Routledge.